

Başlık	: Pandemi, Komplo Teorileri ve Toplumsal Dijital Dönüşüm
Yazar	: Dr. Öğr. Üyesi Seyhan Teoman - Işık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
Seri Başlığı	: Covid-19 Pandemisi Yazı Serisi
Yayın Tarihi	: 13 Mayıs 2020

Tüm dünyayı kısa sürede etkisi altına alan koronavirüs pandemisi ile beraber komplo teorisyenleri de harekete geçti. Covid-19 isimli virüsün yapay olarak laboratuvar ortamında üretildiğini iddia eden komplo teorilerinin bir kısmı ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşını işaret ederken diğer bir kısmı yaşlı toplumları gençleştirme operasyonundan bahsediyor. Bunları çok ciddiye almıyorum ama bu süreçte yaşanan bazı gelişmeler nedeniyle teknoloji temelli yeni bir dijital dünya düzeninin provasının yapıldığını iddia eden teorilere ilgin arttı. Bu salgın gerçekten toplumu dijital yaşama alıştırmak ve dijital dönüşümü hızlandırmak isteyen birilerinin kurgusu olabilir mi? Kimdir bu birileri? Covid-19 salgınının başından beri dünyada ve Türkiye'de yaşanan bazı yeni deneyimlere baktığımızda, bu teoriyi ve son zamanlarda sıkça duyduğumuz "Covid-19 sonrasında hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" söylemini desteklercesine, salgın öncesinde en erken 5-6 yıl sonra gerçekleşeceği değerlendirilen dijital dönüşüm bazı alanlarda çok ciddi mesafe kaydetti ve kısa sürede topluma iyiden iyiye nüfuz edecek gibi görünüyor.

Covid-19 öncesinde silikon vadisindeki birkaç teknoloji devinin fantazisi gibi görünen esnek "uzaktan çalışma" uygulamaları biraz gıpta biraz da şüphe ile izlenirken, salgını kırabilmek için zorunlu olarak başlatılan evden çalışma modeli birçok sektörde kısa sürede benimsendi. Bazı işverenler henüz gönülsüz olsa da yakın gelecekte fiziksel işgücüne dayanmayan işler için şirketlerin yeni normal; "esnek uzaktan çalışma" modeli olacaktır. Ayrıca yakın gelecekte rutin arka ofis işlerinin tamamen "yazılım robotlarına" devredilmesi olasılığı da artmaktadır.

Covid-19'un yarattığı belki de en çarpıcı deneyim eğitim alanında yaşanmaktadır ve yakın gelecekte kalıcı bir dönüşüme evrilmesi muhtemeldir. Yıllardır bazı üniversitelerde belirli programlar ve derslerle sınırlı olarak uygulanmakta iken bugün kapsamlı bir uzaktan eğitim modeli için hem mevcut teknolojik altyapı, hem öğrenciler hem de öğretmenler çok ciddi bir sınavdan geçmektedir. Eğitim dünyası, dijital dönüşümün ağır baskısına rağmen mevcut sistemin alışkanlıkları, tecrübe eksikliği, kuşku ve değişime direnç gibi nedenlerle "uzaktan eğitim" modelini belki bir on yıl sonrasına ötelemişken bugün benimsemenin de ötesinde ne kadar kaçınılmaz olduğunu konuşmaya başladı bile. Bir aşama sonra, yapay zeka ürünü "robot öğretmenler" çok uzak bir ihtimal değildir.

Covid-19 ticaret formatını da değiştirdi. Toplum, bugünlerde evden dışarı adım atmadan ihtiyaçlarını nasıl karşılayabileceğini deneyimliyor. Elektronik alışveriş artık ekmeğe, suya kadar indi. Evet belki uzun bir süredir günlük ihtiyaçlarınızı mahallenizdeki bakkala telefonla sipariş edip kapınızda teslim alıyordunuz ama artık hangi saatte ve nerede olursanız olun canınızın çektiği bir sıcak yemeği dakikalar içinde nerdeyse masanıza servis edecek dağıtım organizasyonları var. Yatalak hastalara ve yaşlılara programlı ilaç dağıtımı yapılıyor. Bu organizasyonlar sayesinde, kısıtlar veya çeşitli engeller nedeniyle evden dışarı çıkamayacak durumda olsak da yaşamımızı sıkıntısız devam ettirebileceğimizi keşfettik, dahası bundan çok hoşlandık.

Covid 19 insanları nakit paradan iyice uzaklaştırdı. En küçük ödemelerde bile banka kartı veya kredi kartı tercih edilir oldu. Üstelik o da yine uzaktan, temassız. Kredi kartı borcunuzu ödemek için bankaya gitmenize de gerek yok. Bugün dijital bankacılık sayesinde tüm işlemlerimizi evden yapabiliyoruz ama yakın gelecekte "dijital para" hükmünü artırdığında bankalara da ihtiyaç kalmayacak. Üzerine belli bir değer yüklenmiş 1 ve 0'lardan oluşan (bugün daha çok "bitcoin" diye bildiğimiz) dijital para internet üzerinde el değiştirecek.

Yaşananlara bir de hizmet sektörü açısından bakalım. Yukarıda bahsettiğimiz alışveriş alışkanlıklarındaki değişim aynı zamanda tedarik zinciri lojistiğinde de yeni deneyimlere kapı açtı. Bırakın alışveriş için mağazalara gitmeyi, internet üzerinden verdiği siparişi teslim için kapıya gelen personelle bile yakın durmak ve hatta konuşmak istemeyen müşteriler robotlarla ve dronlarla yapılan teslimatlardan büyük haz duyuyor. Yüksek risk altındaki sağlık çalışanlarının bir kısmı görevlerini robotlara bıraktılar. Yaşlı bakım hizmetlerinde yapay zeka algoritmaları hızla devreye alındı.

Şimdi bir an için Covid-19 salgını süresince yaşananların yeni dijital dünyayı test etmek için dizayn edilen bir komplonun parçaları olduğunu düşünelim. Hemen bütün senaryolar ve komplo teorileri "peki bu komplonun sahibi kim?" diye sorulduğunda genellikle hep bir "üst akıl" işaret eder ama hiçbiri onu net olarak tanımlamaz. Ben size onu tanımlayayım: Bütün komplo teorilerini planlayan ve yöneten üst akıl "değişim"in ta kendisidir. Tarihin her döneminde insanların düşünce, davranış ve kararlarına yön veren, değişimdir. Berlin duvarının yıkılmasını, Sovyet devrimini, Orta Doğu'da Arap Baharı'nı, küresel ısınmayı ve dünyadaki tüm ekonomik ve politik krizleri tetikleyen üst akıl ne ise, Covid-19'un faili de aynı üst akıldır. Covid-19 pandemisi ile ilgili en akla yatkın tez, salgının insanlığın doğayı iyi anlayamaması ve doğadaki değişimi iyi yönetememesinden kaynaklandığıdır.

Hiç kuşkusuz değişimin bugünkü lokomotifi teknolojidir. Teknoloji ön plana çıktığında üst aklı kolaylıkla Microsoft, Apple, Google, Facebook gibi teknoloji devleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak bu şirketlerin başarısı ve üstünlüğü insanüstü bir akla sahip olmalarından değil, değişimi hızla öngörme, iyi yönetme ve yönlendirebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Esasen, dijital dönüşüm diye adlandırdığımız olgunun toplumsal sonucu da insanlığın giderek teknolojinin hakimiyeti altına girmesidir. Üstelik, otoritenin el değiştirerek algoritmaların eline geçmesi insanların tercihlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bugün bazı insanlar gelişmeler karşısında endişe duysa da milyonlarca insan kendisini teknolojiye ve teknoloji devlerinin veri tabanlarına teslim etmiş olmaktan haz duymaktadır. Bu anlamda, Covid-19 salgınının ortaya çıkışında değil ama tüm dünyaya bu kadar hızla yayılmasında teknolojinin rolü inkar edilemez.

Güç ve hakimiyetin, bilgiye sahip olanların ve değişimi yönetebilenlerin eline geçtiği yeni dünyada bilgi, tecrübe, yetenek ve hatta özgür irademizi teknolojiye teslim ederek vasıfsız ve işlevsiz bir sınıfın üyesi haline gelmekten, birey ve toplum olarak çevremizdeki amansız değişimi anlamaya, onu nasıl yönetebileceğimize ve onunla birlikte nasıl daha iyi, daha güvenli ve daha sağlıklı yaşayabileceğimize odaklanmamız gerekiyor.